

דעת-מכללת הרצוג
**מאסף לעניני חינוך
והוראה**

א

בעריכת
חיים חמיאל

המחלקה לחינוך ותרבות תורניים בגולה
של ההסתדרות הציונית העולמית

ירושלים

www.daat.ac.il

כל המאמרים מתפרסמים על אחריות כותביהם

כל הזכויות שמורות
נדפס בהשגחה הוצאת הספרים של הסוכנות
היהודית לארץ ישראל בדפוס יהודה, ירושלים

Printed in Israel. 1963

הודפס בדפוס אסטט ט. ס. מונזון ירושלים

ה ת ו כ ן

להופעת מעינות	— — — — —	חיים חמיאל
להוראת החומש עם רשיי	— — — — —	יצחק רפאל הלוי עציון
הערות אחדות ללימוד החומש	— — — — —	בנימין דה פריס
שעור לדוגמה בתורה	— — — — —	יוסף ולק
מעשי אבות (שיעור בתורה)	— — — — —	יהושע בכרך
להוראת התנ"ך בכיתות הגבוהות	— — — — —	נחמה ליבוביץ
לבעיות הוראת התלמוד בבב"ס הדתי	— — — — —	ד"ר אפרים א. אורבך
על הוראת התפילה	— — — — —	דב רפל
דרכו של ספר לימוד בתולדות ישראל והעמים	— — — — —	ד"ר יעקב כץ
חינוך וחינוך עצמי	— — — — —	הרב ד"ר אלכסנדר שפרן
חינוך הישיבות	— — — — —	הרב דב כץ
העודת החינוך	— — — — —	ד"ר יהודה מוריאל

להופעת „מעיונות“

במאסף „מעיונות“ ריכזנו כמה חיבורים, הדנים בשאלות דיאקטיות ופידאגוגיות הקשורות בהוראת תנ"ך, תפילה, תלמוד ותולדות ישראל בבית הספר התורני בישראל ובתפוצות. מאמרים אחדים מוקדשים לבעיות החינוך, ומטרה אחת משותפת מאחדת את כל הכתוב במאסף: — חינוך יהודי שלם. הוראה וחינוך הם שני שטחים שבחינוך היהודי המתנהל ברוח התורה, הם זקוקים זה לזה ומשלימים אחד את השני; אין ההוראה במקצועות היהדות מצליחה בלא החינוך לאהבת התורה הנלמדת וליראת שמים, וכן אין לחינוך התורני במה להסתייע ועל מה לחול בלא הרחבת הידיעה בתורה, המעמיקה את ההכרה הדתית והמחזקת את האמונה.

חינוך יהודי זה ידע לחרוג מן התחום הצר, שבכמה מארצות הגולה ניסו לתחום לו, בהכנה לבר מצוה או בחינוך לכשרות ולשבת; אין הוא עומד עוד לצדו של החינוך האנושי-כללי, אף אין לראותו כחינוך המכין לקראת הבררות. חינוך יהודי ברוח התורה מקיף את החינוך על כל שטחי פעולתו והשפעתו — הוראת כל המקצועות הדרושים לאדם המודרני, וחינוך יהודי שלם — חינוך למחשבה ולמעשה, למידות ולמוסר, לגיבושה של השקפת עולם, לצניעות ולאורח חיים יהודי בבית ובסביבה, במשפחה ובחברה, בגיל צעיר ובגיל מבוגר.

הרחבת היקפו של החינוך היהודי ברוח התורה אילצה את המורים והמחנכים להרחיב את מבטם ואפקסם, והביאתם להשתמש בהרבה מן השיטות המודרניות בהוראה ובחינוך, שיעילותן הוכחה גם בהוראת מקצועות היהדות וגם בחינוך לאורח חיים יהודי-תורני. יתר-על-כן, עם הפעלת השיטות והדרכים החדשות בחינוך מתברר, שרבות מהן היו ידועות ומקובלות בחינוך היהודי המקורי, ומצוה להשתמש בהן כדי לחזק את הקשר בין ישראל ואוריינתא (ראה מאמרים של הרב שפרן והרב כץ). ואף בהוראה הוכח, ששימוש יעיל בשיטות

מודרניות, לא זו בלבד שהוא מסייע לקרב את העומר המופשט להבנת הצעיר, אלא שהוא גם מקרב את האדם הצעיר לגילוי המאור שבתורה. להבנת החכמה העליונה ולהכרת המוסריות הגשגה והרעיונות העמוקים בערכי הנצח. שההשגחה העניקה לבריות להנחותם בדרך החיים.

לימוד חומש ונביאים עומד במרכזם של תוכנית הלימודים והחינוך היהודי בבית הספר המתנהל ברוח התורה. משום כך הקדשנו לו כמה מאמרים הדנים בבעיות יסוד של הוראת המקצוע בביה"ס היסודי והתיכון. מחברי המאמרים — מראשי החינוך הדתי בישראל ומכווניו — מטפלים בשאלות המעשיות שמעסיקות את המורה; הם נותנים דוגמאות, שמתוכן ילמד המורה לארגן את לימודו בכוחות עצמו. אך יחד עם זה ימצא בהם המעיין הוראות דידיקטיות. עצות מיתודיות ותשובות להרכבה מן השאלות שהופנו אלינו ע"י המורים בחפוש אחר דרכי הוראה מתאימים לצעירים ולמבוגרים.

המורה והמדריכה ד"ר נחמה ליבוביץ קנתה לה שם בשיטתה המיוחדת בהוראת תנ"ך ומפרשים לכל הגילים, לפיה הופך השיעור לא רק לחוויה לימודית אלא גם לחוויה דתית. אינטלקטואלית ותרבותית אנושית כללית. אשר רב כוחה לקשר את הלומד לתורת ה'. שיטתה בהוראה למבוגרים מודגמת בגליונות לעיון בפרשת השבוע ונביאים (ירמיה), שהמחלקה מוציאה ומפיצה ברבים. המעיינים בגליונות בקביעות ימצאו עניין רב במאמרה של העורכת. המוקדש להוראת התנ"ך בכיתות הגבוהות, המבוסס על "פילפול התלמידים" כדרך להפעלת התלמידים בלימודם. כהשלמה לו ניתן שיעורו של מר יוסף ולק, הערוך באותה השיטה לכיתות של בית הספר היסודי.

גם במאמרים המוקדשים להוראת התפילה ודברי ימי ישראל, דנים המחברים במטרות הלימודיות והחינוכיות ומורים דרך: כיצד לארגן את החומר הנלמד, כיצד להבנו על התלמידים וכיצד להשתמש בו הלכה למעשה.

חידוש רב יש במאמרו של ד"ר א. אורבך המכרר את הבעיות של הוראת התלמוד בבית הספר היסודי והתיכון בישראל. אעפ"י שבעבר כבר היו נסיונות ללמד בשיטת המחבר — בולט חידושו של ד"ר אורבך בהציעו תוכנית ללימוד מודרן ומכוון בכל שנות ההוראה בבית הספר.

ובסוף עלי להודות לכל המורים והמחנכים, שעודדוני והשתתפו במאסף הראשון, וביחוד לראש מחלקתנו — הרב זאב גולד, לד"ר נחמה ליבוביץ, לד"ר א. אורבך ולהרב דב כץ, שהדריכוני בעצתם הטובה. יתן ה' שהמאסף הראשון יהיה התחלה לפעולה חינוכית-תורנית-ספרותית ממושכת ומתמדת, ונצליח לעודד בו את ציבור המורים והמחנכים בישראל ובתפוצות. לפרסם את נסיונותיהם בעבודתם החינוכית המעשית ואת הגותם ופרי רוחם לתועלת חבריהם בכל אתר ואתר ולהגדיל תורה ולהאדירה.

חיים חמיאל